

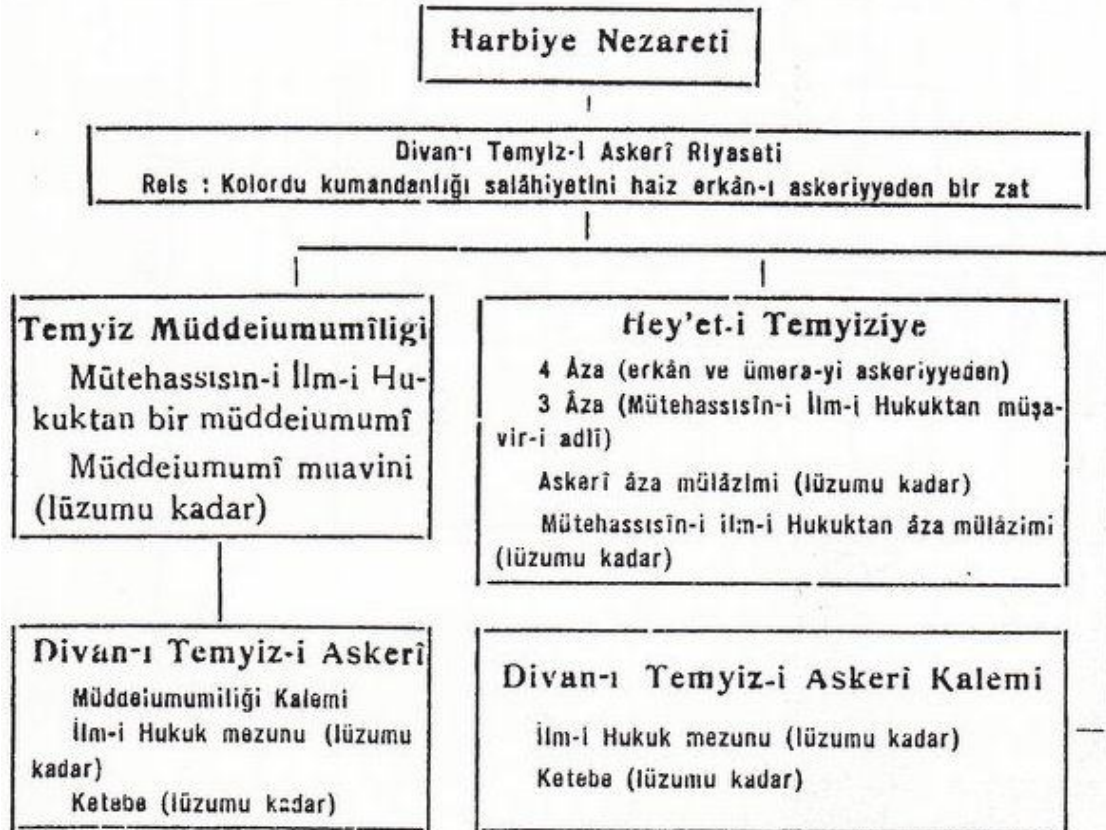
B - MEŞRUTİYET DEVRİNDE ASKERİ ADALET VE ASKERİ TEMYİZ MAHKEMESİ:¹

Meşrutiyet idaresi kurulunca, memlekette ıslahat ve kalkınma faaliyeti başlamış ve bu arada Ordunun tensik ve teşkilatlanma işi ele alındığı gibi, askerlik adliyesinde de bazı yenileştirme işlerine geçilmiştir. Nitekim Divanharplerden, yani yargısal bir meciiden verilen kararların, Harbiye Bakanlığında idari ve icrai bir nitelikte oluşturulmuş olan “Huhakemat Dairesi”nde nakz, fesh, ta’dil ve tasdik edilmesi gibi gayri tabi bir durumun Meşrutiyet rejiminde devamına imkan olmadığından, 24 Mart 1914 tarihinde 233 sayılı muvakkat kanun ile

1) İstanbul’da muvakkaten Harbiye Bakanlığı binasında (şimdiki İstanbul Üniversitesi binası) “Dina-ı Temyiz-i Askeri” adı altında, divanharplerin kararlarını temyizen tasdik etmek üzere bir merci oluşturulmuş ve bu suretle memleketimizde bugünkü anlama uygun nizami bir Askeri Temyiz Mahkemesinin kanuni bir tarzda ilk kuruluşu bu teşkilat ile başlamıştır.

Kuruluşundan kısa bir zaman sonra Divan-ı Temyiz-ı Askeri; Şehzadebaşında, Veznecilerde Zeynephanım Konağı denilen ve sonra yanarak bugün yerinde yeniden inşa edilen Üniversite binasının arkasındaki Süvari Karakoluna nakledilmiş ve Birinci Dünya Savaşı mütareke senelerinin sonuna kadar orada çalışmıştır.

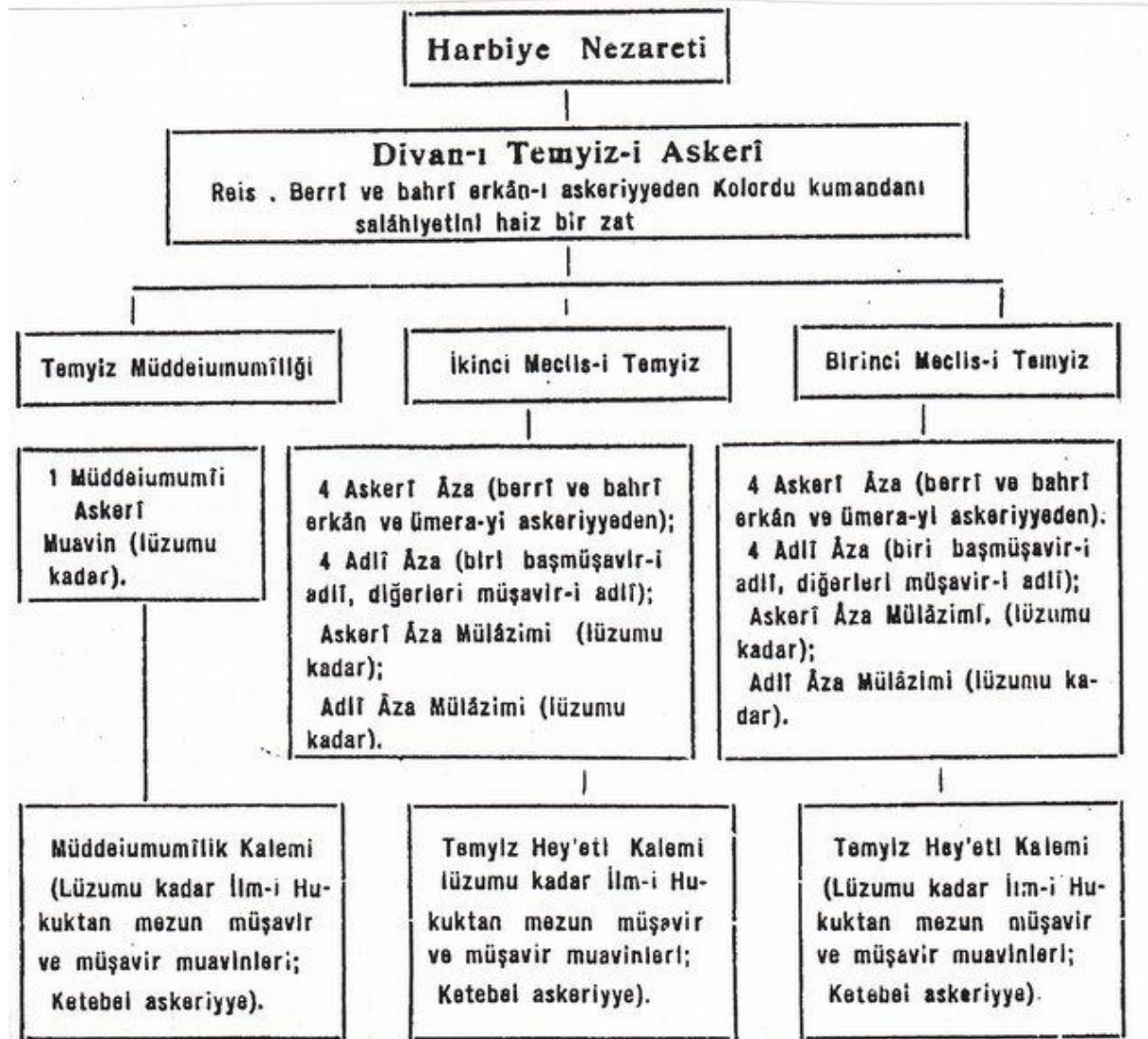
Bu Kanuna göre Divan-ı Temyiz-ı Askeri’nin teşkilatı şu şekilde idi:

¹ Bu bölümdeki açıklama ve tablolar, KKK.lığı Yayınlarından “Askeri Temyiz Mahkemesi Tarihçesi” isimli kitaptan alıntıdır. (E.U.Basımevi, Ankara 1956, s. 9-17 arası)

6 Ekim 1916 tarih ve 809 sayılı muvakkat kanunla (1) Divan-ı Temyiz-i Askeri'nin teşkilatı genişletilerek iki daire haline konuldu ve "Alman Askeri Muhakeme Usulleri Kanunu"nun temyiz bölümünden bazı hükümler iktibas ve kabul olundu ise de "elde Askeri bir Usul-ü Muhakeme Kanunu bulunmadığından bu divan, tetkikat ve muamelatında çoğunlukla "Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu"nun umumi hükümlerine uyararak karar ve içtihatlarıyla divanharbler üzerinde bir dereceye kadar nazımlık vazifesini ifa edebilmiş fakat, kendisinden beklenen büyük gayeyi hiçbir zaman temin edememişti.

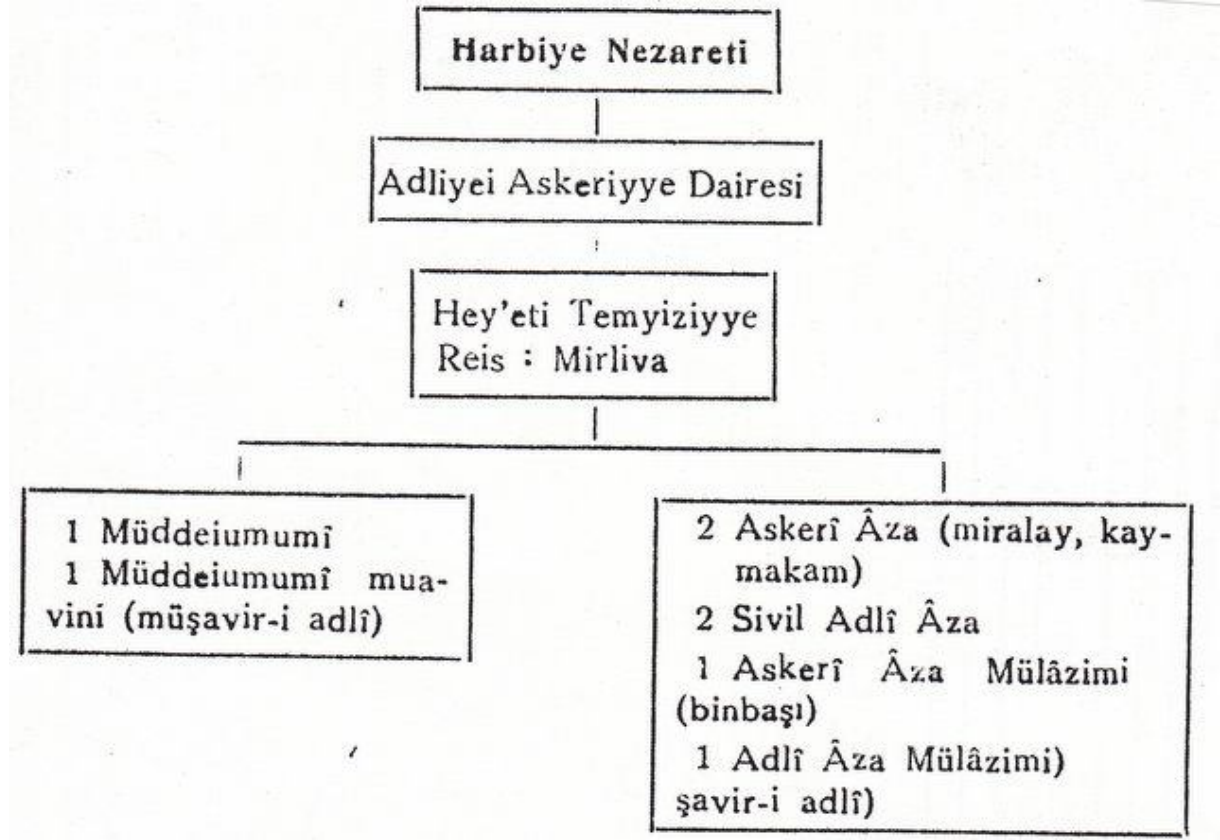
6 Ekim 1916 tarih ve 809 sayılı Kanuna göre "Divan-ı Temyizi Askeri"nin teşkilatı şu şekilde idi:

Birinci Dünya Savaşı mütareke yıllarında İstanbul'da Damat Ferit Hükümeti , örfi ve hususi divan-harb ismiyle oluşturduğu kanundışı he'yetlerin mukarreratına karşı hertürlü kanun ve adalet yollarını kapatmak ve bunların mukarreratını kendi nüfuzu altında tutarak istediği mel'aneti yapabilmek için 30 Haziran 1920 tarihli Kararname ile "Divan-ı Temyiz-i Askeriyi lağvetti ve Harbiye Nezaretinin - tamamen idari bir makam olan- "Adliye Askeriye Dairesi"ne bağlı olmak üzere yeniden bir "Heyet-i

Temyiziyye” teşkil ederewk hükümleri bunlara tasdik ettirdi ve Divanıharb-i Örfilerin mukarreratı hakkında Temyiz yolu da aynı zamanda kapatılmış oldu.

Bu kararnamelere göre kurulun Heyet-i Temyiziyye'nin teşkilatı şöyle idi:

21 Ekim 1902'de Damat Ferid Kabinesi çekilip yerine Tevfik Paşa Hükümeti gelince, neşredilen 10 Kasım 1920 tarihli kararname ile Adliyei Askeriye Dairesine merbut olarak teşkil kılınan Heyet-i Temyiziyye lağvedilerek, 6 Ekim 1916 tarihli kararname hükümleri yürürlükte olmak üzere Divan-ı Temyiz-i Askeri yeniden teşkil kılınmış ve ayrıca 30 Ekim 1920 tarihinde de , Örfi Divanıharbçe verilmiş olan kararların re'sen Temyize tabi olduğuna dair bir kararname neşredilmiştir.

Bu suretle iadeten teşkil edilen “Divan-ı Temyiz-i Askeri” İstanbul'da 1922 senesisonlarına kadar göreve devam etmiştir. 82 Kasım 1922 tarihli Takvim-i Vekayi'de, Divanıharblerin birinden verilmiş olan bir kararın, İstanbul Askeri Temyiz Divanınca tetkik ve tasvip ile verilen 30 Ekim 1922 tarihli hükmün tasdikine dair bir irade neşredilmiştir.)

Meşrutiyet devri Askeri Temyiz Mahkemesinde çalışan zevattan isimleri tesbit edilebilenlerin listesi aşağıdadır:

Askerî Temyiz Mahkemesi Reisliğinde bulunanlar (Meşrutiyet devri)

RÜTBESİ	İSMİ	HANGİ TARİHLERDE BULUNDUĞU	NE SURETLE AYRIĞI
Ferik	Mehmet Fuad	1914 : 31/8/1920	1339'da emekliye ayrılmıştır.
Mirliva	Hüseyin Hüsnü	31/8/1920	
Mirliva	Osman Zeki	25/9/1920 :	
Mirliva	Neş'et	13/11/1920 :	

Askerî Temyiz Mahkemesinde Askerî Azalık yapanlar (1) (Meşrutiyet devri)

RÜTBESİ	İSMİ	HANGİ TARİHLERDE BULUNDUĞU	NE SURETLE AYRIĞI
Müvve	Ne'at (Reis) Küçükömerpaşa (P. 305 - 4)	1918, 1919, 1920	
Müvve	Abdülkerim (Mehmet) Selâh (P. 311 - M. 9)	1/2/1919 : 18/4/1920	Görevine son vermiştir.
Albay	Ali (İsmail Tahrik Hey'atı Reisliğinden)	2/2/1919	
Albay	Mustafa Nuri (tabak Levazımata- Umumiye Reis)	2/2/1919	
Kurmay Yarbay	Sakir (Lâhî) Muklâretî (P. 319 - 9)	2/2/1919	
Kurmay Yarbay	Hâzır Cemil (Nazif) Fırron (P. 314 - 4)	2/2/1919	
Yarbay	İbrahim (Memur Askerîlik Kâhri Reis)	2/2/1919	
Yarbay	İlham Servet	2/2/1919	
Binbaş	Ahmet (*) (tabak 17 nci Alay K.)	2/2/1919	
Deniz Binbaş	Adil (Halil) (*) (Küçükömerpaşa)	12/12/1918	
Deniz Binbaş	Cavit (Şevket) (*) (Vanlıköy)	1/10/1918	
Binbaş	Nasif (*)	1918 - 1920	
Binbaş	Hâsân Tahsin (*) (44 nci Alay III ncu Tb. K.)	2/2/1919	
Binbaş	Galip (*) (Ordu Dairesi 4 ncu S. Md.)	2/2/1919	
Albay	Mahmut Belâğ	20/5/1919	Harbiye Nezareti Mevke Dairesi Riyasetine atanarak

(1) 1914 - 1918 tarihleri arasında bulunan askerî kizilarn teblihi vürûdün olamazdır.
(*) Ana mülkâtim.
Parantez ( ) içindeki isimler babâ adidir.

RÜTBESİ	İSMİ	HANGİ TARİHLERDE BULUNDUĞU	NE SURETLE AYRIĞI
Albay	Ölmez Kâsim (33 ncu Tümen K.)	19/6/1919 : 21/9/1919	Öri Divanharb Reisliğine atanarak
Albay	Ahmet Emin (17 ncu Tün. Askerîlik Kâhri Riyasetinden emekli)	1/5/1919	
Deniz Albay	Muzaffer (Dr. 2 nci Dairesi Reis)	10/5/1919	
Kurmay Yarbay	Mustafa (Zahîrî Reis Muvvîl)	15/11/1919 : 25/4/1920	Zahîrî emzine atanarak
Yarbay	Remal	19/10/1919 :	3 ncu Öri Divanharb Âzâlığına atanarak
Yarbay	Mehmet Ali	24/5/1919	Ayınbaş Öri Divanharb Âzâlığına atanarak
Deniz Binbaş	Ahmet (Kaya) (*) (Büdanıya)	27/2/1919 : 22/10/1922	Vazifeden alfedilmiştir.
Deniz Binbaş	Mustafa Şahîs (Şevki) (*) (Üsküdar)	27/2/1919 :	
Müvve	Başı	10/1/1920 : 27/4/1920	Harbiye D. Riyasetine atanarak
Kurmay Albay	Nuri (Levazımata Umumiye D. Reis Muvvîl)	2/2/1920	
Kurmay Yarbay	Yunus Raîh (Harbiye D. Reis)	2/2/1920 : 27/2/1920	Vazifeden alfedilmiştir.
Kurmay Yarbay	Hakkı Murat "Fudâh" (Top. 316 - 1)	27/2/1920	
Albay	Salih (İstahî-Â Âmirâ Md.)	1/11/1920	
Binbaş	Sadık (*) (41 nci A. III ncu Tb. K.)	2/6/1920	
Kurmay Albay	Bekzat (Raz) İstanbul (Top. 208 - 1)	1/10/1922 :	Emekliye ayrılmıştır.
Deniz Binbaş	İbrahim İbrahim (Salmatamrak)	22/10/1922	

(*) Ana mülkâtim.
Parantez ( ) içindeki isimler babâ adidir.

Askeri Temyiz Mahkemesinde Adli Āzaltık edenler
(Meğrutiyet devri)

İSMİ	HANGİ TARİHLERDE BULUNDUĞU	NE SURETLE AYRILDIĞI
Ihsan (Hafız) (İst. 1294)	1332 - 9/Eylül/1334	İsteği ile emekliye ayrılarak
İsmail Hakkı (Abdülhay) (Menfalye)	1332	
Yusuf Çetvan (Bingazi 1335)	1332	
Necati (Mehmet Orbay) (İsmir 1332)	1332	
Salih (Ş-habettin) (İst. 1302)	1/Mart/1334	
Kaza Kemal (Muştafa) (İst. 1297)	12/Nisan/1334 (*) 1/Mart/1334	
Kemal (İsmail Edine 1304)	1333 - 1943	Temyiz Müddeiumumiliğine atanarak
Necip (Şuhban) (Bağdat)	1334	
Beha (Nüseyin Hüsnü) (Hemşin)	22/Nisan/1334 (*) 6/Kasım/1334	
Vasat (Kadir) (İstanbul)	4/Kasım/1334 (*) 14/10/1335 : 1/4/1336	Temyiz Müddeiumumiliğine atanarak
Hilaf Taşkın (Serif) (317 - 1)	8/Ocak/1335 (*) 1/6/1336 : 20/6/1338 - 1931	Temyiz Mahkeme Müddeiumumiliğine naklen
Edip (Hacı Kemal) (İst. 1301)	8/Temmuz/1334	
Ahmet Velik Tuğsaval (Hacı Ali Vehbi) (İst. 1281)	9/4/1335 : 14/12/1334	Orta Divanharb Müddeiumumiliğine atanarak
Galip İvki (Selânik)	13/Kasım/1334	
Asi (Osman) (Ankara 1304)	20/Kasım/1334 (*)	

(*) Āza mülâzimi.
Parantez ( ) içindeki isimler baba adıdır.

İSMİ	ASKERİ TEMYİZDE BULUNDUĞU TARİH	NE SURETLE AYRILDIĞI
Rıdvan (Mahmut) (Bağdat 1304)	30/Ocak/1337 (*)	
Ali Rıza (Behşin) (Ankara 1299) (317 - 1)	4/Temmuz/1331 (*)	
Abdürrahman Toköz (Menemen 1305) (317 - 1)	2/6/1332	
Şemseddin Tüzer (Asi) (İst. 1305) (314 - 1)	1/9/1334 : 5/5/1943	Sıhık durumundan emekliye ayrılarak
Reşit (Abdülkadir) (İst. 1301) (313 - 1)	1335 : 11/6/1338	İsteği ile istifa ederek
Naim (Yahya Hilmi) (İst. 1289)	15/Nisan/1330	
Muammer (Hulâil) (İst. 1301)	14/Nisan/1330	
Hâli (Mehmet Nail) (Filibe Paazar 1279)	5/Mart/1334	
Takıyüddin (Mehmet) (Yanya 1280)	24/4/1334	Emekliye ayrılarak
İvkalı (Nuri) (Selânik 1300)	4/1/1332 : 1/3/1335	
Cellâeddin (Mehmet) (Erzurum 1297)	4/Ocak/1332	
Mahmut Hilmi	4/Ocak/1332	
Abdülâziz (Me'sut) (İst. 1304)	24/1/1334 : 17/8/1335	41 nci Tümenine atanarak
Salih Hilmi (Râşid) (Kilisçe 1302)	25/4/1333 : 1/4/1334	İstifa ederek
Osman (Hüsnü) (İst. 1294)	14/Temmuz/1332 (*)	
İzzet (Ahmet)	1/Ekim/1334 (*)	

(*) Āza mülâzimi.
Parantez ( ) içindeki isimler baba adıdır.

İSMİ	ASKERİ TEMYİZDE BULUNDUĞU TARİH	NE SURETLE AYRILDIĞI
Mustafa Hulûsi (Mehmet) (İstanbul 1294)	8 Ekim 1334 (*)	
Tal'ât (Veliyüddin) (Ayaş 1301)	8/Ekim 1334 (*)	
Emin (Nuri) (İst.)	2/Nisan/1335	
İhsan (Abdullah Zeki) (İst. 1295)		
Emin Kanat (Ahmet) (Serfiçe)	1935	Ölerek

(*) Āza mülâzimi.
Parantez ( ) içindeki isimler baba adıdır.

**Askerî Temyiz Mahkemesi Müddeiumumî Muavinliğinde
bulunanlar
(Meşrutiyet devri)**

İSMİ	ASKERİ TEMYİZDE BULUNDUĞU TARİH	NE SURETLE AYRILDIĞI
Mustafa Cevdet Kâzım (Edirne 1305)	1330 - 30/4/1335	İst. Polis Umum Md. 2 nci Ş. Md. lüğüne atanarak
Salih (Şehabettin) (İst. 1302)		
Rifat Taşkın	1936	Cumhuriyet devri Temyiz Mhâ. Müddeiumumiliğine
Abdülkadir (Abdülmecit) (Bağdat 1309)	18/9/1336	
Hüsamettin	20/11/1336	Tekrar tâyin
Kara Kemal (Mustafa (İst. 1297)	12/4/1336	Ad. Âza mülâzimliğine tâyinle
Mümtaz (Es'at) (Şumnu 1301) (327-76)		9/6/1335'de istifa ederek
Ali Kemal (Nafi') (Tikveş 1303)	1333	

Parantez ( ) içindeki isimler baba adıdır.